

A V T O R J I I N K N J I G E



Janez Švajncar

CIRIL ZLOBEC: LEPO JE BITI SLOVENEK, NI PA LAHKO

Uredil: Jaro Mihelač, opremil: Jurij Kocbek, fotografija na naslovnici: Joco Žnidaršič, založba Mihelač, 1992

Osnovna nezanimljiva posebnost knjige je avtorjevo vodilo o privrženosti umetnosti, ki ji daje prednost pred politiko in uvršča v sam vrh človekovega bitja, obstoja in ravnanja. To misel je argumentirano izpovedal v anketi zagrebške revije *Danas* (sredi novembra 1990) na tematiko Umetnik in oblast. Med drugim je v svoji študiji zapisal: Sleherni umetnik je umetnik na svoj način in njegov dotik z oblastjo je prav tako individualen... V oblasti (jaz sicer sodelujem samo v politiki in ne v oblasti) se vsak dan sprti srečujem z nevarnostjo, da se ji vdam; zavedam se, da bi lahko z umetniško senzibilnostjo in intuitivnostjo iz nje »iztisnil« več, kot lahko iz nje iztisne čisti politik, vendar se tej skušnjavi uspešno upiram in uspevam ostati tudi v politiki popoln individualist, svoboden pisatelj. Itd.

S tem izhodiščem se je Ciril Zlobec odločil zajeti v strnjeni obliki zaporedje dogajanja pri ugašanju nekdanje in nastajanju nove države, ki je bila v končni konsekvenci okronana s samostojnostjo in postavljena na prag uresničitve neizsanjanih sanj nekdanjih rodov.

Naslov knjige *Lepo je biti Slovenec, ni pa lahko* ni naključen, marveč ima svojo osmišljeno trditev, ki se zrcali večplastno, zadevaje predvsem medsebojne odnose glede strpnosti, nestrpnosti, vrednotenja, razvrednotenja, prestižnosti in uveljavljanja za vsakršno ceno na škodo drugega. Kadar in če ni takojšnje prilagoditve, strinjanja, neugovarjanja, nemišljenja z lastno glavo. To sicer zveni nekoliko staromodno, s primesjo takšnega ali drugačnega zvarka, toda namen pogojuje učinek, ki je morebiti za nekoga sprejemljiv, nikakor pa ne more postati pravilo, celo recept za posplošitev. Vendar se je dogajalo v preteklosti, se dogaja v sedanjosti in ni nikakršnih znamenj, da bi postalo zvezdni utrinek: v hipu viden, bleščeč in že zalit z zrakom.

Preseneča avtorjeva odločitev, da posamezne dogodke, ki so usodno vplivali na kolo zgodovine slovenskega naroda, poveže celovito s tem, da ne ostane na obrobju kakor neprizadet opazovalec, marveč je pritegnjen, soudeležen ustvarjalec. Torej ni bil le eden od njih, ki so se dali voditi in čakali bodisi na pobudo, da se pridružijo množici po tem znanem in preskušnem pravilu, da tam, kjer jih je veliko in prihajajo novi, uspeh ne izostane, njegova vloga je bila zahtevnejša in zapisana ali klonitvi ali preživetju. Kajti biti v ospredju, v prvi vrsti tedaj, ko temni oblaki že

začno stresati ledena zrnca v obliki pogube vsega živega in nepremičnega, je gotovo pogumno dejanje, ki ga v trenutku dogajanja prizadeti sam ne ume pravilno ovrednotiti in mu – pesniško rečeno – izmeriti daljo neba in pekla – zato takšne zahteve ni mogoče postaviti širšemu avditoriju. V tem primeru krogu predsedstva, najvišjemu predstavniškemu organu Republike, katerega član je bil Ciril Zlobec.

Ko mu spomin seže v takratnost, si zaželi, da bi bilo prelepo, če bi človek mogel živeti po načelu: Ne sodimo dneva pred večerom. Marsikaj bi nam bilo prihranjeno! Zagotovo je res in modro, da stvari presojujemo, ko so že za nami, bolj razvidne zaradi vsaj minimalne distance, vrednostno laže ocenljive zaradi posledic in učinkov, ki se že začno kazati ali pa jih je mogoče vsaj slutiti. Avtor pritrjuje mnenju, da se človek predaja že prvim vzgibom, se veseli in trpi sproti, prepričan, da je to zakonitost življenja, pa naj ga povzdigne med mogočnike, junake ali svetnike ali trešči med brezimne nesrečnike, ki celo sociološko ostajajo zunaj podrobnejših opredelitev.

Čemu tolikšna jasnost in resnicoljubnost? Morebiti zaradi botrovanja pesniške osebnosti Cirila Zlobca? Delno je mogoče pritrčiti temu, bistveno vendarle je prevlada humanosti v njem in njegovem ravnanju do sebe in okolice. Njegova mehka duša niti med oglašanjem orožja ne premenja oblačila, da bi dajala strašnejši videz krutosti. Tega kratkomalo ne more in ji je celo pod častjo, da bi se pozverila, sledeča generalom v daljni preteklosti in v sedanosti, ko že več ne upoštevajo, spoštujejo sploh ne, bojnih pravil igre: vojska proti sovražni vojski, onesposobitev njenega smrtnega orožja, tehnike, objektov. Cilj ni izbran in točno določen, krogle in topovske granate naj zadevajo prav vse od ljudi do živali, od stolpnic, stanovanjskih blokov, enodružinskih hiš, starih in novo pozidanih, do cerkva, muzejev, samostanov, kapelic, razpel s Križanim. Mrtvaški ples kakor da je s podob starih uveljavljenih mojstrov zadobil lovke in jih lastno sipi poslal na plen, in vendarle sipa počne to za samohranitev, poveljniki pa imajo pošastne užitke, naslado, saj drugače ne more biti in je vesoljsko daleč od zdrave pameti in razsodnosti.

On, pesnik, je z grenkim okusom pelina spoznal, da je bilo vse, kar se je takrat, v tistih usodnih dneh rojevalo in rodilo iz grešnega telesa matere politike, prežeto z geni strankarskih strasti, še deviške sle po oblasti, nekritičnega triumfalizma. Kako naj bi sprejel tako ponujeno darilo, obsegajoče eno samo hotenje, sicer zastrto z nevidno kopreno, da čas ni naklonjen individualnemu pogledu na dogodke in dogajanje, zahteva slepo poslušnost in vdanost skupnemu mehanizmu, kjer je lahko le člen verige, vzvod stroja, ki se mu kolesje mora vrteti složno, in že sama pomisel na individualnost je lahko sovražno dejanje, naperjeno proti skupnim interesom.

V taki situaciji je bil prostor za lastno mišljenje nevarno zožen, skorajda že izbrisan in je zadoščala neznatna iskrica, da zagori v velik plamen, ki ga je silno težko, če že nemogoče pogasiti in mu odvzeti razdiralno in uničujočo moč.

Rešitev? Izhod za pomiritev in poravnavo spora, če ta oznaka sploh prenese tako poimenovanje. V tedanjih urah, celo minutah se je tehtnica nevarno nagibala in zahtevala popolno razsodnost, nepremišljenost je že zavrtela kolesje razdora, ki prinaša tragične posledice in je sredstvo za njegovo preprečitev minimalno, prepuščeno le zdravemu razumu in pretehtani modrosti. Ta pa je v vojnih razmerah potisnjena v ozadje in zahteva trezno ravnanje. Toda kako to doseči? Kje je modrec s preudarno in za vsakogar sprejemljivo odločitvijo? In še so se porajala vprašanja, v prvem hipu zbujujoča šokantnost in nemoč za zdravo presojo.

Vsekakor je bilo potrebno upoštevati spremenjeni položaj in sprejeti dejstvo, kot ga navaja avtor knjige: Začela se je pač nova era, ki so jo uvedle prve

demokratske parlamentarne volitve na Slovenskem v vse bolj vznemirljivem kontekstu prvih radikalnih obratov v vzhodni Evropi. In vanjo smo politično sodili tudi mi, čeprav manj v lastnih očeh kot v ocenah Zahoda, h kateremu smo se, kot k dolgo pričakovanemu jutru, vse bolj ozirali.

Pričujoča knjiga ni le skupek kronoloških opisov dogajanj v takratnih razmerah, ki so z demokratičnimi volitvami ponazorile barometer splošnega razpoloženja javnosti in naklonjenosti uresničitvi »stoletnih narodovih sanj«, iz knjige je mogoče spoznati pojavne oblike težnje po samoohranitvi, preživetju doma in še kod drugod po svetu, zlasti pa še trezno presojo pisca, uveljavnega pesnika, akademika, umetnika, ki daje prednost temu pred politiko, kamor je »zašel« po volji ljudstva. O tem je v anketi zagrebške revije *Danas* menil: Vendar si ne delam iluzij: notranjega zadovoljstva, ki ga človek lahko doseže samo ob zavesti, da je sam s sabo skladen, nikoli ne pričakujem od politike, ne od svojega dela v njej. Če mi je dovoljeno nekaj patetike, bi dejal: poezija je zame usoda, politika pa racionalna izbira, nič manj pa tudi splet okoliščin, saj so me v politiko zmerom potiskali drugi, vendar doživljam tudi to izbiro kot maksimalno odgovornost, zato jo ves čas preverjam, in sebe v njej, z najstrožjimi etičnimi kriteriji.

Dogajanje je začinjeno z dobršno mero notranjega monologa, ki ni brezpogojno pristajanje na vse in vsakršno podajanje bodisi poročila, sporočila ali predloga sogovornika, seže globlje in se venomer skuša dokopati do bistva problema, njegove vrednosti in pomena za širšo skupno stvar, od katere bo odvisna prihodnja pot. Nad vsem tem je čutiti pesnikovo humanost, ki naj, četudi je to poskus zaiti v živi pesek, če že ne prevlada, vsaj nekoliko zasenči slepečo zaletavost nerazsodnikov, videčih rešitev vsakega spornega vprašanja v uporabi vseh razpoložljivih sredstev, torej orožja, ki ni prineslo nikoli v zgodovini, od uporabe kamna do atomske bombe, nič dobrega, ampak samo smrt, zlo, trpljenje, telesne in duševne pohabljenice. Kljub temu pa ni odločujočih niti malo prebudilo iz kome o strastnem hotenju prevlade nad drugim narodom, manjšino, plemenom samo zaradi lastnega prestiža in uveljavitve v očeh domače in svetovne javnosti, ne upošteva številnih nepotrebnih in nedolžnih žrtev, da je tiran dosegel svoj namen in potešil svojo narcisoidnost.

Pred volitvami (Delo, Sobotna priloga, 17.3.1990) je Ciril Zlobec kot kandidat predsedstva na vprašanje Ali so pristojnosti predsedstva primerne, prevelike, premajhne? takole razmišljal: Odnos med predsedstvom, skupščino in vlado, zlasti v razmerju porazdelitve političnih pristojnosti, se hitro in bistveno spreminja. Zdaj je predsedstvo že nekaj časa domala na prepihu. Kakšno bo prihodnje, poaprilsko? Njegova vrednost in pomen, tako se mi zdi, ne bosta toliko odvisna od pristojnosti, ki jih bo imelo, prevelikih ali premajhnih, ampak predvsem od tega, ali bo delovalo v skladju in neskladju med zdaj pričakovanim in realno možnim po volitvah. Po dejanskem stanju v družbi. Na vprašanje: Ali boste skušali v predsedstvu uveljaviti interese svoje stranke? je dejal: Nikakor. Tudi zdaj mi je interes skupnosti nad interesom stranke. Na srečo je takšno tudi temeljno načelo »moje« stranke, Socialistične stranke Slovenije.

Ciril Zlobec je na volitvah za člana predsedstva dobil največ glasov med vsemi. To je presenetilo predvsem tiste, ki so vedeli, kako prav nič politično se je prebijal od zborovanja do zborovanja in ostal od začetka do konca samotni jezdec. In ne le skeptikom, prav vsem je ta rezultat pomenil najboljšo potrditev, zaupanje, ki so ga volivci izkazali kandidatu, in da od njega pričakujejo, da bo namenil svoje znanje in moč za blago njih in širše skupnosti.

Kakšen je bil skrivnostni ključek, s katerim je segel v srca zborovalcem, ki so v velikem številu prihajali na srečanja z njim in mu pozorno prisluhnili. Kaj je bilo

tisto, kar jih je najbolj pritegnilo in prispevalo k njihovi poznejši odločitvi, da so svoj volilni glas oddali prav njemu? Prevladala je iskrenost, obarvana čustveno, iz česar je vsakdo lahko razbral vsaj osnovne postavke za v prihodnje v samostojni državi. Nič ni bilo ustaljenih fraz, ki so tako priljubljene in se jih oprime politik, ko mu pohaja govorniški instrumentarij, in ni bilo obljub, v prisposodbi rečeno gradov v oblakih. Kandidat za člana predsedstva je ostal na realnih tleh in nikomur ni dajal lažnega upanja, da se bosta čez noč v tej deželi cedila med in mleko. Na pripombe, ugovore, medklice, celo žaljive, je reagiral dostojanstveno, mirno, nič zajedljivo. Iz njega je tudi v najbolj kritičnih situacijah, ko je kazalo, da bodo provokatorji izničili zbor, spregovoril pesnik z umetniško govorico. Z njo si je utiril pot in omeščal nasprotnike, ki so mu zoprvali ne toliko zaradi svojega drugačnega prepričanja kot pripadnosti nasprotni stranki.

Spregovorilo je čustvo. Mar je to v nasprotju z naravnostjo človekovega mišljenja? V vseh odločilnih pretresih narodove biti je čustvo barometer razpoloženja množice. Glede tega ni potrebno seči daleč v zgodovino, kjer se je to dogajalo in potrdilo, zgovoren dokaz najdemo v vseh spopadih, vojnah, pohodih – križarskih, osvajalnih, okupacijskih. Razumljivo, da je nepremostljiva razlika med čustvom agresorja, oboroženega do zob, in goloroko množico civilnega prebivalstva. Agresor napada in uničuje, civilistom je dodeljena vloga živine za zakol.

Ciril Zlobec je ostal zvest svojemu prepričanju in se ne zgleduje po teh, ki so včeraj mislili in ravnali tako, danes pa so pozabili na včerajšnje, kar izničujejo in jim kratkovidnost ne dovoli spoznati, da lijejo gnojnico tudi in še zlasti po sebi.

Avtor knjige se ob spremljavi usodnih dogajanj rad sprehodi v svoj svet otroštva, do domače družine in matere. Njo je ohranil v spominu, ki nikoli ne zbledi, in ona je vstala pred njim tisti dan, ko so trije bratje (od petih in dveh sestrah) prišli domov na košnjo. Eden je prišel – po sedmih letih vojaščine, vojne in ujetništva – iz Nemčije, dva iz partizanov. Opoldne jim je mati prinesla kosilo. V črnem, drugače je ni poznal, s »plenirjem« na glavi in s pletenko hladne vode v roki se je ustavila v senci pod visokim, košatim hrastom in jim s svojim blagim glasom sporočila: Kosilo. Za hip je obstala, bila je kot kakšna nerodno izrezljana renesančna madona, sama sebi spomenik neizmerne vdanosti družini, ki je bila njen edini svet, in vsemu, kar je prihajalo nadjo: polovica bolezní, ki so jih takrat poznali, se je za krajši čas ali za vedno zavlekla vanjo. Otroci so jo imeli radi, ona jih je oboževala. Nikoli ni položila roke na nikogar, nikoli povzdignila glasu.

Samo ta predstavitev matere je dovoljšen dokaz, da je svojo blagost in dobrotno nprav darovala svojim sinovom in hčerkama.

O stanovitnosti svojega značaja je Ciril Zlobec za uredniško Dela zapisal: Naj še enkrat ponovim, kar sem že večkrat povedal: bil sem slovenski partizan, ves čas na Primorskem, domobrancev nisem videl ne živih ne mrtvih, moj edini sovražnik je bil okupator. Ni mi prijetno, ko me zdaj celo nekateri moji kolegi pisatelji gledajo postrani samo zato, ker sem bil »na drugi strani«, čeprav, to še zmerom s ponosom trdim, na edini pravi strani, na strani upora proti okupatorju. Ali ni tudi slovenska tragedija 1991, da je treba braniti nekaj, kar je vsem drugim narodom v Evropi, ne glede na družbeni sistem in medsebojno razmerje političnih sil, v ponos?

Gornje razmišljanje ni le čustveni izliv trenutnega razpoloženja, ampak veliko več: zrelost in pokončnost pesnika, ki mu ni poslanstvo lirično izpovedovanje svojih občutkov čisto osebne narave, vse njegovo udejanjanje je prispevek širšega dometa, kjer je posameznik sestavni del celote in nepogrešljivi člen za uresničitev najzahtevnejših odločitev. V tem kontekstu so bila njegova sporočila javnosti že sama po sebi dovolj jasna in nepotrebna posebnega komentarja, kdor pa si jih je razlagal in

domel po svoje, je sprožal nepotrebne pomisleke z namenom slovenske priljubljenosti: žaliti, izničiti nasprotnika, da se »ne povzpne nad prizadetega«. Užaljenost – utemeljena in neutemeljena – si lasti domovinsko pravico in ne popusti niti za drobce trmoglavosti, upošteva je zlato pravilo: napad je najboljša obramba.

V tistih usodnih razmerah, ko je spregovorilo orožje in je prihodnost ravnokar porojene samostojne države visela na nitki, sta enotnost mišljenja in medsebojno zaupanje bili pomaknjeni v sam vrh in je najmanjši korak na stransko pot pomenil usodno sesutje vsega pričakovanega in z demokratičnimi volitvami pridobljenega. Tedaj je avtor knjige, ne zavedaje se vzroka in ne krivde, doživel za navadnega smrtnika, četudi uveljavljenega pesnika, nedoumljivo presenečenje. Bil je deležen očitka, ki je v tedanjih razmerah nosil oznako »izdajalec«. Osuplost v njem je bila tolikšna, ker je obtožba zadevala vsem znano sporočilo v Delu: Osamosvojitve bo 26. junija! češ da je bila to »strogo varovana skrivnost«, ki jo je on izdal tuji osebi. Na ta obtožujoči očitek je reagiral mirno in preudarno. V Delu je objavil prispevek, ki bi ga lahko imenoval kratek politični esej ali politično razmišljanje. V uvodu je zapisal: Ni se še dopolnilo, a ker je neizbežno, lahko že vnaprej zapišem, zgodilo se je: Slovenci imamo svojo državo. Toda samo to je tako, kot smo pričakovali, vse drugo nas je pošteno izmučilo in še nas neprizanesljivo preizkuša. Pravzaprav smo šele zdaj stopili na trdna tla: rojevanje in še zlasti osmišljanje države ni šala, niti praznični vrisk veselih fantov in deklet, nedolžni nasmeh otrok, zadovoljstvo starcev, ampak v slehernem trenutku zgodovine, tudi našem, ozaveščeno hotenje, ki se hoče uresničiti, vendar zadeva ob same neprijaznosti (zelo mil izraz tudi za današnjo slovensko izkušnjo) tudi tam, kjer bi jih najmanj pričakovali.

Pesnikova vizija je segla v vse pore človekovega videnja, v hipno navdušenje nad nastalo spremembo, kar je sicer imelo svojo vrednost praznika in prazničnega razpoloženja, toda samo to ostaja bolj razpoloženje kakor kritična zavest tega, zaradi česar smo se za ta korak odločili, in manj zaradi tega, ker bo naša jutrišnja realnost, tista vsakdanjost, ki ji pravimo naš vsakdanji kruh ali, sociološko rečeno, socialni vidik te radikalne politične spremembe.

Njegova čustvenost je prepustila prostor razumu, vendar je po svoje ohranila svoje bistvene elemente, kajti kaj lahko bi postala navzkrižje med notranjim zadovoljstvom in golo preudarnostjo z iskanjem vzrokov in možnosti, ki se v takšni veliki prelomnici dogodijo. Spet je pomaknil sebe s piedestala odločujočih in se poistil z množico, katere sestavni del je v dobrem in slabem. To mu je uspevalo, ker se ni zaprl v slonokoščeni grad, marveč je, parafrazirano po Cankarju – ostal v areni življenja.

V nekem intervjuju je izrekel sintagmo – Lepo je biti Slovenec, ni pa lahko. To je pozneje uporabil za moto v svoji knjigi Slovenska Samobitnost in pisatelj (1986). V svojih razmišljanjih se skuša vedno znova dokopati do temeljnega načela upravičenosti omenjene trditve, kar pa ni preprosto in lahko, saj zadeva na nasprotja, domneve, pomisleke, primerjaje slovenstvo in Slovenca z drugimi narodnostmi in narodi. Z osamosvojitvijo se namreč pričena popolnoma drugačno vrednotenje utečene narodove biti, ko ni več apriorna bodisi podreditev ali odvisnost, marveč je v samem ospredju nov val, ki pljuska v lastne čeri, ali vsakomur v vednost rečeno: ni več nobenega posrednika, o prihodnosti odločamo sami. To ni leporečje, je že zahteva po strnitvi umskih in fizičnih potencialov vseh in vsakogar. Toda – prav tukaj se ponavlja tolikokrat storjena napaka, kakor da je podedovana od prednikov in ji je zagotovljeno nasledstvo iz roda v rod.

Eklatanten primer daje obredno spravno dejanje v Kočevskem Rogu. Po avtorjevem mnenju smo se hoteli drug z drugim (kdo s kom? močno pobotati, ker

na ravni nacionalnega nikakor ne moremo z zgodovinsko in politično pametjo pretehtati, izmeriti in oceniti ter nato, pomirjeni, za vselej »arhivirati« prav tega: kdo je bil v čisto določenih razmerah bolj Slovenec, kdo se je v imenu nečesa tujega (boljševizma, kvizlinštva) bolj oddaljil od nenapisane, a zato nič manj stroge zavezanosti svojemu narodu. Obredna sprava, ki naj bi pomirila duhove, nas je dodobra še enkrat v zgodovini sprla, tokrat brez zunanje intrige, sami smo vnovič začutili potrebo, da se z neizprosno neprizanesljivostjo drug do drugega vprašamo po etični vrednosti slovenstva v nas in med nami. In to spraševanje vesti drug drugemu postaja nekakšno vsenacionalno samotrpinčenje posebne sorte.

Rakava rana je neizprosno preverjanje, koliko je kdo Slovenec, karikirano rečeno: koliko je kdo slovenstvu zvest Slovenec. Nezaupljivost se razbohoti kot plevel v dalj in šir, lahko je le navržena beseda dvomljive vrednosti in že postane aksiom, ki ožigosanega prikaže v popolnoma izkrivljeni podobi in neizprosno strga z njega vse siceršnje pozitivne vrednote. Brezno se je odprlo še globje in daje prostor novemu žrtvenemu jagnjetu, da bo utišano za zmerom in bo s tem dejanjem zadoščeno drugače mislečim, zbranim v klanski trdnosti in neizprosni zagovorniki vztrajanja pri svoji spoznavi, odvrtače brutalno nasprotno mnenje.

Ne izjemno, že kar v nekakšni praksi, nastaja vtis nezaželenih dodatkov razvijajoči se državi, kakor da ji ni dopuščeno izviti se iz porodnih krčev in zaživeti polnokrvno z vsemi elementi uprave in organiziranosti. Še vedno je nekakšno pravilo rabe dimne zavese nad vsem tem, kar sodi v ospredje, kot so ekonomika, zaposlenost, socialna varnost in kar je še tega za blagor človeka, in se ponuja in besediči do onemoglosti o vprašanih drugotnega pomena. Bila so pomembna, nekoč, toda preštevanje kosti preminilih, najsi so storili še tako krut konec, človeka ne vrne v življenje.

Ciril Zlobec se je v knjigi vprašal: Je to res ali samo slepilo, individualno in skupnostno, ki nam pomaga, da nam ne bi bilo še teže in da bi imeli, kadar o tem čutimo potrebo, dovolj razlogov za vse tisto nedoločljivo in omamno v človeku, čemur pravimo smisel? In še dodaja: Je to cinično razmišljanje o preveč resnih stvareh, da bi bil pri tem cinizem primeren? Kje neki, sam sem v tej pasti ali vsaj v zakletem risu te danosti, ki bi jo, če bi se uprl skušnjavi v sebi, imenoval kar naša usoda. Toda naš čas ni čas patetike.

Priznava, da pogosto razmišlja o sebi in podobnih razmišljanjih drugih prav heretično: tesni prostor vsega svojega življenja smo naphali s toliko iracionalizma, kot da se bojimo praznine tam, kjer se pri drugih narodih dogajajo stvari same po sebi, prek dela, vsakršnih aktivnosti, v razmerah in okoliščinah, ko ni med idejo in njeno realizacijo nobenih resnejših ovir. Po domače rečeno: ustvarjamo si probleme, kjer jih ni!

Skeptičen je o zanemarljivi skrbi za materin jezik, ki ga poplavlja tuje besedišče v poslovnih krogih. Ti iščejo zanj nadomestilo za imenovanje stroke z motivacijo, da bodo s tem pospešili zanimanje tujih turistov in jih privabili k nakupu domačih izdelkov, predmetov, spominkov in tako prispevali svoje za razcvet turizma, obenem pa da je to najboljša afirmacija predstavitve naše države v svetu, zlasti v združeni Evropi, kamor upiramo poglede in kamor gravitiramo. Podobno velja za navajanje zneskov v tuji valuti, kakor da nimamo svojega denarja in mu je dana le »milost«, da nastopi v preračunani vrednosti napovedanega zneska. Jezikoslovci iz Pisma bralcev opozarjajo na te anomalije, a so nemočni in njihova zaskrbjujoča opozorila kakor da ne dosepejo do ustrezne republiške institucije, ki daje soglasje za poimenovanje podjetij, združb, agencij, agentur.

Avtor se vprašuje, s kolikšnim kulturnim kapitalom sami v sebi bomo stopili

v družino drugih narodov, da bomo lahko brez občutka nelagodja ostali to, kar smo, čeprav bomo na drugih področjih vse bolj enaki in ne le podobni drugim, po katerih se že dolgo zgledujemo.

Sprašuje se o pisateljih, njihovi vlogi poprej in zdaj. Še v ne tako daljni preteklosti so bili odmevni daleč naokoli s svojimi tehnimi prispevki. V njih so obravnavali žgočo problematiko, povezano z ogrožanjem slovenskega naroda oziroma njegove enakopravnosti z narodi, s katerimi so sestavljali skupno državo. Opozarjali so na vedno bolj očitno zapostavljenost in podrejenost krogom, ki jim je bilo »bratstvo in enotnost«
spretno preračunljiva fasada za postopno in zanesljivo uresničevanje sebi prirojenih ciljev. Pisatelji so se zavzemali za ohranitev slovenstva na vseh ravneh ne le kot zagovorniki materine besede, ampak kot pomočniki ljudem v stiski, ki jih je vedno bolj pestila na vseh področjih in jim ožila njihove osnovne pravice samopotrjevanja.

Ob dočakanih uresničitvi nastale samostojne države avtor knjige razmišlja, ali so pisatelji še ali spet zanimivi za slovensko javnost tega trenutka. Pri tem se ne ubrani misli: ali bomo (pisatelji op.p.) poslej plačevali, kot mnogi pred nami, davek na svojo civilno držo v času političnih in drugih bojev. To poveže z namigovanji na vprašanje o letu 1945 ali 1941, češ da smo takrat zašli z evropske poti. Tudi če bi bilo to res, bi bil takšen zalet iz preteklosti docela jalov. Sleherno vračanje v preteklost, če je kaj več kot sprehod ali strokovna ekspedicija, je pogubno. To pogubno nevarnost lahko izkustveno ali videnjsko uzrejo, bolj in prej kot kdorkoli drug, prav pisatelji. Kot se je že doslej dogajalo v naši nelahki socialni zgodovini. S tem pa je Ciril Zlobec že ponudil svoj odgovor: Pisatelji smo slovenstvu še zmerom potrebni.

Strah je ena izmed desetih postavk kategorije Aristotela in dvanajstih postavk Kanta. Avtor knjige mu je namenil posebno opredelitev na osnovi svoje osebne izkušnje in poznavanja sočloveka v vojni in miru. Privržen je mnenju, da je strah v človeku. Če je obvladan, je lahko plemenito čustvo, znamenje naše intimne, prirojene odgovornosti in občutljivosti. Če pa je strah prekomeren, je bolezen. V drugi svetovni vojni je bilo zaradi tega, ker ni bilo, ko je bilo treba razsojati in soditi, nobenega razlikovanja med strahom in njegovimi posledicami, tudi pri nas na tisoče nepotrebnih žrtev. V zadnji, desetdnevni vojni je ves narod bil in ostal, tudi zato, ker je bila vojna tako kratka, eno samo čvrsto jedro. Zato tudi izdajalcev ni bilo. Ne iz mračnih nagibov ne iz strahu. In povojni čas? Širokoustneži se ne znajo uveljaviti drugače kot z blatenjem drugih. Tudi s podtikanjem izdajalstva.

Ciril Zlobec je ohranil pred pozabo usodno dogajanje okoli priprav in nastanka nove samostojne države. Knjiga LEPO JE BITI SLOVENEK, NI PA LAHKO ni le faktografski prikaz, marveč je njena vrednost zlasti zaradi človeka v njej, ki ga prikazuje z vsemi občutji in razsodnostjo. Čeprav izhaja iz sebe, je njegova pripoved splošno človeška, osmišljujoča in harmonična predstavitev mentalitete slovenskega naroda.

Knjigo je pospremil z nekaj svojimi pesmimi, med njimi je

Oda slovenstvu

*Nebo vseh naših sanj
se je nevarno znižalo,
vse do našega strahu,
do upanja približalo,
leglo nam na rame,
da zdaj vsak med nami*

*kot Atlant podstavlja,
šibek in močan,
svoj hrbet pod ta majhni,
težki svet,
ki bil je in ostaja
naše edino, skupno ime.
Od vzhoda do zahoda,
severa in juga
iz oči v oči se gledamo,
če bi, kar se ne sme zgoditi,
se zgodilo,
tudi najšibkejšega med nami
vsi bi obsodili, ga prekleli,
če bi klecnil
pod tem sanjanim slovenskim svetom,
tem najtežjim vseh bremen,
ki vsi ga nosimo.
Ki vsak ga nosi sam.*

(Delo, 11. 7. 1991)